

DET NORSKE LANDBRUK I INTERNASJONAL HANDEL

Instituttet for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

POL2012

Ida Nesheim

Antall ord: 3260

Inkluderer ikke referanseliste, innholdsfortegnelse og forside*

Innholdsfortegnelse

Teorier	3
<i>Free Market Theory</i>	3
<i>Komparative fordeler</i>	3
<i>Proteksjonisme</i>	4
Empiri.....	4
<i>Generelt bilde</i>	4
<i>Importvern</i>	5
<i>Prisnivået i Norge</i>	5
Diskusjon.....	5
Konklusjon	8
Referanseliste	10

Det Norske Landbruk i Internasjonal Handel

I jordbruksoppgjøret 2021 krevde bøndene 2,1 milliarder i økt bevilging til jordbruket. Staten svarte derimot med å tilby bøndene i underkant av en milliard kroner. Staten sitt forslag ville gitt bøndene en inntektsvekst på 4,5 %. Bøndene mente derimot at dette tilbudet passet best store gårdsbruk skriver NRK (Vollan et al, 2021). A-Magasinet skriver at det norske landbruket er et av de landbrukene i verden som får mest av det offentlige, og at det meste av dette kommer gjennom tilskudd. Årlig ligger det 13-14 milliarder i det norske statsbudsjettet til jordbruket (Mørtvedt, 2021). I Farsund sin artikkel skriver han at Norge sitt klima ikke er egnet for å drive landbruk, grunnet sitt kalde klima og korte somre (Farsund, 2014, s. 90). I 2018 skriver Regjeringen at Norge importerte landbruksvarer for 66,5 milliarder kroner, og at det meste kom fra Norges største handelspartner EU (Regjeringen, 2020). Norge sin selvforsyningsgrad ligger på 40 %, og det er mye goder den norske forbrukeren måtte kuttet ut om Norge skulle satset på å være selvforsynt (Risbråthe, 2020). Burde heller Norge satse på fri handel og import, enn sitt eget landbruk? Prisindeksen for matvarer og alkoholfrie drikkevarer i Norge lå på toppen av europeiske land i 2018, med 63 % over gjennomsnittet til de andre 28 EU-landene (Sandstå, 2019). Ved å satse på frihandel, og åpne opp landbruket for internasjonal konkurranse ville dette gjort livet til den generelle konsumenten bedre, og kunne markedet stabilisert de fortsatt økende matvarene i Norge?

Oppgavens problemstilling vil derfor lyde følgende; *Vil effekten av et norsk landbruk i internasjonal konkurranse være at den generelle konsumenten i Norge får det bedre?*

Oppgaven vil ta for seg tre teorier; David Ricardo sin teori om komparative fordeler, klassisk økonomisk teori med søkelys på «free market theory», og også så vidt komme innom proteksjonisme. Oppgaven vil ha stort fokus på teoriene, og det er også disse som vil bli brukt for å trekke konklusjonen; ved hjelp av «free market theory» og komparative fordeler konkluderer jeg med at effekten av å åpne opp landbruket for internasjonal konkurranse er at den generelle konsumenten får det bedre gjennom lavere matvarepriser, større mangfold og valgmuligheter.

Teori

Som sagt over er det tre teorier som skal redegjøres for i denne delen av oppgaven: komparative fordeler, «free market theory» og proteksjonisme. Gjennom oppgaven er det de to første som kommer til å bli brukt hyppigst, men for oppgavens helhet vil også proteksjonisme bli redegjort for grunnet at Norge allerede har et strengt importvern.

Free Market Theory

Teorien kommer fra klassisk økonomi, og setter søkelys på et system der det finnes et fritt næringsliv. Det er flere argumenter for at denne teorien vil gi samfunnet en høyere standard generelt (Narveson, 2003, s. 201). Adam Smith argumenterer for at den «usynlige hånden» ikke påvirkes av religioner eller måten mennesker lever livene sine. Begynner man derimot å se på det frie markedet på denne måten vil dette være udiskutabelt (Narveson, 2003, s. 202). Dette markedet består av individer som søker å få noe, men det er ikke sikkert at det er disse menneskene som tjener inntekten av det de får (Narveson, 2003, s. 203). Videre går det ut på at mennesker tjener på deres egen inntekt, gjennom at de velger sine områder hvor de kan ha muligheten til å spesialisere seg selv. Inntekten får de gjennom produksjonen de har spesialisert seg innen. Individer kan bruke inntekten til å kjøpe seg varer og tjenester. Disse godene de kjøper med inntekten sin er igjen produsert av andre (Irwin, 2009, s. 28). Hadde individene i stedet valg og ikke spesialisere seg ville de endt opp med å produsere alt selv (Irwin, 2009, s. 29), eller at selve produktene individet solgte ville vært av lavere kvalitet. Det er nettopp denne spesialiseringen som vil være med å gjøre slik at samfunnet får det bedre, siden velferden til individer i samfunnet vil gå opp. Dette er med på å gjøre slik at det blir et større mangfoldet av varer og tjenester i markedet (Irwin, 2009, s. 29). Hvis vi drar det litt lengre, og i stedet ser på stater i internasjonal handel, kan man som Irwin skriver se på den internasjonale handelen mellom land som en fordeling av arbeid mellom stater (Irwin, 2009, s. 29).

Komparative fordeler

Videre vil jeg redegjøre for komparative fordeler, grunnet at denne teorien er sterkt knyttet opp mot klassisk økonomisk teori, og fri handel. Den fri handelen er svært viktig for at denne teorien skal fungere. Det var David Ricardo som oppdaget denne teorien på starten av 1800-tallet, og baserte mye av sitt arbeid på Adam Smith. Som sagt rett over så er det viktig at denne teorien skjer i et fritt marked, men teorien tar også utgangspunkt i at varene på det

internasjonale markedet også er priset likt. Dette vil si at en tomat i Norge skal koste like mye som en tomat i Spania (Ruffin, 2002, s. 729). Ricardo mente på den tiden han levde at den internasjonale handelen ikke var drevet av at absolutte kostander ved produksjonen, men av mulighetskostnadene. For å redegjøre dette på en annen måte ville Ricardo stilt spørsmål om det å drive landbruk i Norge er effektivt, eller om et annet land kunne gjort dette annerledes. Med utgangspunkt Ricardo sin teori kan man si at Norge heller kunne byttet olje og gass mot landbruksprodukter fra et land som kan gjøre dette mer effektivt, og mindre kostbart (Irwin, 2009, s. 32-33).

Proteksjonisme

Proteksjonisme kommer fra teorien om «Public Choice», og denne teorien setter søkelys på hvordan interessegrupper handler for å regulere politikk (Aaken & Kurtz, 2019, s. 603). I oppgavens tilfelle vil dette være bøndene og norsk landbruk. Proteksjonisme går dermed ut på at man skal beskytte f.eks. landbrukssektoren mot internasjonal konkurranse slik at denne klarer å holde seg på markedet. Denne beskyttelsen kan også forhindre at en sektor som landbruket vil ha stor arbeidsledighet. Dette er derimot ikke en fordel for den generelle konsumenten (Aaken & Kurtz, 2019, s. 604), noe jeg vil komme tilbake til i oppgavens diskusjon. For Norge sin del vil dette være importvernet som finnes på flere av landbruksproduktene, noe jeg vil snakke mer om i empiridelen.

Empiri

I empiridelen av oppgaven vil jeg ta for meg importvernet og prisindeksen på matvarer i Norge, samt hvordan det generelle bilde på det norske jordbruket ser ut i dag.

Generelt bilde

Det er bare 3 % av Norge sitt areal som egner seg som dyrket mark, og det er bare 1/3 av denne jorden som igjen som kan brukes som matjord, og dyrke grønnsaker (og det meste av dette er korn). De resterende 2/3 brukes til å dyrke dyrefôr (Risbråthe, 2020). Selv ligger selvforsyningsgraden i Norge på 40 % som redegjort for i introduksjonen. Det er derimot noen varer Norge kunne klart å være selvforsynt på som f.eks. kjøtt (hvis vi hadde spist mer sau) (Risbråthe, 2020). På nåværende tidspunkt er ikke Norges landbruk konkurransedyktig i det internasjonale markedet, og grunnet dette er det mye restriksjoner og tollbarrier på

landbruket. Dette er med på å gjøre slik at det norske landbruket blir beskyttet mot handel fra andre stater, som kanskje har et klima som passer bedre for landbruk. (Farsund, 2014, s. 90).

Importvern

Importvernet i Norge er viktig for det norske landbruket. Dette er med på å sikre den norske produksjonen. De fleste varene som kan produseres i Norge har importvern gjennom toll (Regjeringen, 2020). Det er derfor vanlig å dele opp jordbrukssektoren i fire deler: 1. sensitive produkter (kjøtt, egg og melk) som Norge produserer året rundt, 2. i norsk sesong som f.eks. kan være jordbær, 3. bearbeidet jordbruksvarer som vil gå under EØS avtalen, her igjen vil det være et eget system for råvaretoll, 4. tollfritt som omfatter varer som ikke produseres i Norge (Regjeringen, 2020). I Norge er det landbruksdirektoratet som har ansvar for at dette vernet blir opprettholdt.

Prisnivået i Norge

Som nevnt i introduksjonen ligger de norske matvareprisene på toppen av Europa tett etterfulgt av Sveits. Norge sitt prisnivå ligger 40 % høyere enn Sverige og 25 % høyere enn Danmark sitt. De høye matvareprisene går igjen i matvaregrupper som «melk, egg og ost», «brød og kornvarer» og «frukt og grønnsaker». Tar vi for oss den første gruppen, ligger denne hele 74 % over gjennomsnittsprisen til EU landene. Matvaregrupper som fisk og sjømat er derimot den gruppen som ligger nærmest prisindeksen til EU-landene (Sandstå, 2019).

Diskusjon

I oppgavens diskusjon vil jeg ta for meg oppgavens problemstilling; *Vil effekten av et norsk landbruk i internasjonal konkurranse være at den generelle konsumenten i Norge får det bedre?* Videre i diskusjonen vil jeg argumentere for at Norge burde åpne opp landbruket sitt for internasjonal handel, og at dette ville gjort det bedre for den generelle konsument.

Hvorfor skal Norge åpne opp jordbruket sitt for det internasjonale markedet? Norge er et land som ikke er egnet for å drive med landbruk. Grunnet at klima ikke er ideelt for dyrking av jordbruksprodukter på grunn av det kalde klima. Sett fra et klassisk økonomisk teori vil Norge tape penger ved å drive med landbruk. Som sagt over trenger bøndene i Norge stor støtte fra staten for å kunne drive med landbruk, grunnet at inntektene ellers ikke ville dekt produksjonen. Så hvorfor skal Norge holde på en næring som ikke klarer å dekke sin egen

produksjon? Når inntektsnivået til Norge er så høyt som det er i dag, vil ikke landbruket være effektivt som Farsund skriver i sin artikkel. Den internasjonale handelen fra andre nasjoner som klarer å produsere mer til en billigere pris vil overkjøre det norske landbruket, og jeg vil argumentere for at myndighetene i Norge er de eneste som gjør slik at denne næringen ikke har gått under. Argumenter som at det er viktig med norsk produksjon, og at vi skal vite hvor matvarene kommer fra, er noen av argumentene som blir lagt frem for at vi skal fortsette å beskytte jordbruket. Ser vi dette ut ifra et klassisk økonomisk ståsted der hvert individ skal spesialisere seg innenfor et yrke, og med inntekten fra dette investere i økonomisk aktivitet i form av varer og tjenester ville ikke landbrukssektoren overlevd. Ved at myndighetene i Norge går inn å gir subsidier (pengestøtte) til landbruket vil de i følge klassisk økonomisk teori holde landbruket i livet, og dette vil påvirke markedet. Siden de ellers ikke ville klart seg mot det internasjonale markedet. Spørsmålet blir derfor hva som hadde skjedd om Norge hadde latt den «usyngelige hånden» fungert, og latt markedet stabilisere seg selv.

Videre i oppgaven vil jeg argumentere for at Norge ikke burde drive med landbruk ved hjelp av David Ricardo sin teori om komparative fordeler. Når Norge har et så dårlig tilrettelagt klima, med et høytinntektsnivå burde vi kanskje overlate produksjonen av jordbruksvarer til et annet land, som kan produsere dette billigere? Ricardo sin teori tar utgangspunkt i at man ikke kan flytte arbeidere over landegrenser, noe som EU har bevist at man kan. Tar vi derimot utgangspunkt i at Norge sin arbeidsstyrke kan spesialisere seg på et område og at i det internasjonale markedet av fri handel koster matvarene det samme. Her kunne Norge fokusert på å produsere kjøtt, egg og melk. Norge kunne her fått komparative fordeler, og byttet dette mot jordbruksvarer som grønnsaker fra EU-land som har bedre tilrettelagte klima for å dyrke disse varene. På denne måten vil jeg argumentere for at det norske landbruket kunne overlevd, om de satset på store landbruk som produserte enten kjøtt, egg eller melk. Norge kunne dermed gjort om mye av arealet som i dag blir brukt til matproduksjon, til beitemark for husdyr. Når det kommer til dyrefôr vil ikke ifølge Ricardo sin teori Norge ha en komparativ fordel på dette området, og at Norge heller burde importert dette. Hvis man igjen bruker klassisk økonomisk teori er internasjonal handel bare en fordeling av arbeid i nasjoner som redegjort for i teoridelen, og Norge kunne gjennom frihandel sørget for at velferden i verden økte. Grunnet at verdens nasjoner hadde fokusert sin arbeidskraft på det de hadde komparative fordeler på. For Norge kunne dette vært alt fra kjøtt og fisk til olje og gas. På den andre siden av dette argumentet kan vi dra fram proteksjonismen som verner om en sektor eller firma mot handel i det internasjonale markedet. Ved å gjøre dette kan de redde flere

arbeidsplasser i sektoren som f.eks. landbruk, og da ved å investere i denne sektoren kanskje en dag gjøre det norske landbruket sterkt nok til å kunne konkurrere i det internasjonale markedet. Det store spørsmålet her er om velferden i samfunnet går oppover som effekt av at myndighetene velger å beskytte en sektor.

Når myndighetene i Norge velger å verne det norske landbruket for internasjonal handel, kan det argumenteres for at dette ikke øker velferden til den generelle konsument. Norge har som redegjort for i empiridelen av oppgaven en av de høyeste prisnivåene på matvarer i EU. På den ene siden kan dette ha mye med at Norge sitt inntektsnivå er så høyt, og at matvareprisene står i stil til dette. Ser vi derimot dette fra et klassisk økonomisk ståsted kan man argumentere for at når myndighetene er så sterkt investert i en sektor som jordbruket vil dette være med å øke prisene, i stedet for å la de fri markedet og den usynlige hånden balansere ut disse prisene. Det er som SSB skriver i sin artikkel om matvareprisene i Norge, og at egg, ost og melk ligger 74 % over det gjennomsnittlige prisnivået i EU-landene. Dette er varer som Norge i realiteten produserer året rundt, og er som sagt i empiridelen sensitive produkter. Dette vil si at det er toll året rundt på disse varene. Man kan derfor ikke unngå å tenke at grunnen til at disse er så høye, er at det koster mer å produsere disse produktene i Norge enn det ville gjort hvis vi hadde importert de fra et annet land. Jeg vil derfor argumentere for at den generelle konsument ville kommet bedre ut av dette om disse varene ikke hadde blitt produsert i Norge, men heller konkurrert i et internasjonalt fritt marked. I tillegg til dette ville det ut ifra klassisk økonomisk teori blitt et større mangfold av tjenester og varer som konsumenten kunne velge mellom om Norge hadde åpnet for fri handel på jordbruksprodukter.

I denne oppgaven vil jeg argumentere for at Norge bør åpne opp for internasjonal handel i landbruket, men samtidig er det viktig å ta for seg den andre siden av saken, og se på proteksjonisme. Ved å beskytte landbruket gjennom importvernet er med på å sikre at produksjonen av maten vi spiser er norsk, og at dette er sunnere siden man her vet hvor matvarene kommer fra. En annen side ved proteksjonismen som nevnes i teoridelen er at denne sikrer arbeidsplasser i jordbrukssektoren, som i Norge ikke er den største sektoren, men den holder fortsatt mange nordmenn i jobb. Man kan derfor argumentere for at selv om det koster den norske stat 14 milliarder kroner og holde landbruket i gang i året, har Norge råd til dette. Jeg vil fortsatt argumentere for at dette ikke hjelper den generelle konsument i Norge fra et økonomisk perspektiv, men om vi ser det fra et kvalitetsperspektiv vil maten være kvalitet sikret gjennom Norge sine lovverk, og man vet hvor maten kommer fra. Samtidig kan man

argumentere for at konsumere i Norge grunnet det høye inntektsnivå som Farsund nevner i sin artikkel har råd til å betale de høye prisene det er for matvarer og ikke alkoholholdige drikker.

Når det kommer til oppgavens problemstilling vil jeg argumentere forfra et rent økonomisk ståsted vil effekten være at konsumenten kommer bedre ut om markedet åpner, og ved hjelp av klassisk økonomisk teori og Ricardo sin teori om komparative fordeler, vil jeg også argumentere for at verden i seg selv kunne økt sin velstand sammen. Dette grunnet at de forskjellige statene som nevnt kunne satt søkelys på det de kunne produsert mest effektivt. Ser vi dette fra en annen siden kunne det også gått motsatt vei, og konsumenten i Norge kunne stått ovenfor billig og mange produkter, men av dårlig kvalitet. Her er det også verdt å nevne det med matsikkerhet, siden verden nettopp har vært igjennom en pandemi. Dette hadde derfor vært lurt om Norge kunne være noe selvforsynt med tanke på at kriser i et kapitalistisk system har en lei tendens til å bli gjentatt.

Konklusjon

I oppgavens konklusjon vil jeg svare på problemstillingen i oppgaven; *Vil effekten av et norsk landbruk i internasjonal konkurranse være at den generelle konsumenten i Norge får det bedre?*

Oppgaven konkluderer på grunnlag av komparative fordeler og «free market theory» at den generelle konsumenten i Norge hadde fått det bedre om landbruket ikke lå under beskyttelse fra de norske myndighetene, og i stedet konkurrerte i et internasjonalt fritt marked.

Grunnlaget for oppgavens konklusjon er David Ricardo sin teori om komparative fordeler. Her kan Norge spesialisere sin arbeidsstyrke i sektorer Norge har komparative fordeler på, og kan tjene gode penger på. Norge bør heller satse på import av jordbruksvarer fra en annet land/stat som har komparative fordeler på dette. Jeg konkluderer her også med at Norge kunne kastet sitt importvern, og at effekten av dette kunne konsumenten tjent på. Grunnen til at jeg konkluderer med at matvareprisene ville blitt billigere er at Norge sin prisindeks er mye høyere enn EU sine medlemsland, og derfor konkluderer oppgaven med at ved å åpne markedet ville den usynlige hånden kommet inn på markedet og stabilisert dette. Konsumenten i Norge hadde dermed ikke trengt å bruke like mye penger på matvarer, og kunne da heller investert pengene sine ett annet sted. Dette ville vært med å øke velferden i samfunnet i det generelle. Når det kommer til proteksjonisme og arbeidsplasser konkluderer oppgaven med at

det ikke er verdt å holde en sektor i livet, når dette går på bekostning av konsumenten, og at det alltid vil være en sektor som vil lide når markedet blir åpnet for et internasjonalt fritt markedet, men at effekten til den generelle konsumenten i det norske samfunnet ville blitt bedre på langsikt. Til videre forskning hadde det vært interessant å sett på hvilken tiltak konsumenten i Norge måtte tatt, om landet skulle vært 100% selvforsynt.

Referanseliste

- Farsund, A. A. (2014). Norsk Jordbruk i krysspress mellom nasjonal og internasjonal politikk. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 30(3), 85-107. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2936-2014-02-01>
- Irwin, D. A. (2009). *Free Trade under Fire* (3. utg.). Princeton University Press.
- Mørtvedt, M. A. (2021, 7. mai). Bøndernes vrede. *Aftenposten, A-magasinet*.
<https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/86gxjx/boendernes-vrede>
- Narveson, J. (2003). The «Invisible Hand». *Journal of Business Ethics*, 46(3), 201-212.
<https://doi.org/10.1023/A:1025592908406>
- Regjeringen. (2020, 27. januar). *Importvernet for jordbruksvarer*.
<https://www.regjeringen.no/no/tema/mat-fiske-og-landbruk/jordbruk/innsikt/handel-med-jordbruksprodukter/importvernet-for-jordbruksvarer/id2364459/>
- Risbråthe, M. (2020, 29. mai). *Kan vi leve av bare kortreist mat i Norge?*. Norges miljø-og biovitenskapelige universitet. <https://www.nmbu.no/aktuelt/node/40472>
- Ruffin, R. J. (2002). David Ricardo's Discovery of Comparative Advantage. *History of Political Economy*, 34(4), 727-748. <https://muse.jhu.edu/article/37770/pdf>
- Sandstå, B. L. (2019, 6. august). *Norske matvarepriser på topp i Europa*. Statistisk sentralbyrå. <https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/artikler-og-publikasjoner/norske-matvarepriser-pa-topp-i-europa>
- Vollan, M., Holø, R. M., Bjerknes, S. S., Berg, F., Trøen, M. I N. (2021, 4. mai). Jordbruksoppgjøret 2021:- En hån. *NRK*.
https://www.nrk.no/innlandet/jordbruksoppgjoret-2021_-bondene-ba-om-2_1-milliarder_-tirsdag-legger-staten-fram-sitt-tilbud-1.15480876

Aaken, A. V. & Kurtz, J. (2019). Beyond Rational Choice: International Trade Law and The Behavioral Political Economy of Protectionism. *Journal of International Economic Law*, 22(4), 601-628. <https://doi.org/10.1093/jiel/jgz034>